

Nedvězí (Olomoucký kraj)

Kateřina Dolejší

Původně samostatná ves Nedvězí (okres Olomouc), dnes místní část Olomouce, se nachází asi 7 km jihozápadně od centra města v mělké proláclině na sprašové plošině ležící přibližně 250 m n. m., která vyplňuje území mezi pravobřežním přítokem Moravy, říčkou Blatou a řekou Moravou. Historické jádro návěsí ulicovky představuje nevýrazně rozšířená, parkově upravená náves, nynější Jilemnického ulice (přibližně v rozsahu obytných domů od čp. 23 po čp. 34 na jedné straně silnice a od čp. 1 po čp. 16 na druhé straně) s kaplí Nejsvětější Trojice. Náves obklopují podélně řazené, většinou moderně upravené, jednopatrové domy bývalých zemědělských usedlostí, které však v mnoha případech zachovávají trojkřídlovou dispozici z 19. století, složenou z obytných a hospodářských budov často z nepálených cihel s arkádovým náspím okolo obdélného dvora, typickou pro hanácké statky na střední Moravě. Jihovýchodním směrem z návsi vychází ulice Neklanova, kde již před rokem 1833 existovalo deset menších zemědělských obydlí, škola a obecní chudobinec. Přibližně středem historického jádra obce procházel v minulosti potok Romže, dokumentovaný dobře na půdorysu obce na mapě stabilního katastru z roku 1833.¹ Dnes je na návsi veden pod místní komunikací a ústí v nevelké vodní ploše v severní části intravilánu obce.²

¹ Stab. kat. – císařský otisk, Nedvězí (Nedweis), list č. 1943-1-001 a 1943-1-002,

http://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/com/com_data/1943-1/1943-1-001_index.html,

http://archivnimapy.cuzk.cz/uazk/com/com_data/1943-1/1943-1-002_index.html (vyhledáno 20. 3. 2018).

² K dějinám a vývoji obce zejména: DOSTÁL, Josef – ŘÍKOVSKÝ, František, *Vlastivěda moravská, Olomoucký okres*, Brno 1935, s. 271–275; KUX, Johann, *Die deutschen Siedlungen um Olmütz. Ein volksbodengeschichtliches Quellenwerk bis 1918*, Olmütz 1943, s. 567–630; LÁZNIČKA, Zdeněk, *Typy venkovského osídlení na Moravě*, Brno 1946; FROLEC, Václav, *Stodoly na Moravě a ve Slezsku*, Bělehrad 1972; idem, *Stavební materiál a střecha lidového domu na Moravě a ve Slezsku ve světle etnografického studia*, *Slovenský národopis* 21, 1973, č. 4, s. 627–633; idem, *Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku*, Brno 1974; SÝKORA, Jaroslav, *Venkovský prostor. 1. díl. Historický vývoj vesnice a krajiny*, Praha 1998; POSPĚCH, Pavel, *Jak se stavěly a jak vypadaly vesnické domy na Hané*, in: Irena Kubešová – Jarmila Vrtalová, *Památky známé neznámé. Sborník příspěvků ze semináře, Olomouc 8.–9. 9. 2000, Evropa – společné dědictví 1999–2000*, Olomouc 2000, s. 39–44; TICHÁK, Milan, *Paměť olomouckých předměstí*, Olomouc 2000, s. 129–132; HOSÁK, Ladislav, *Historický místopis země Moravskoslezské*, Praha 2004, s. 481–487 (zejména s. 485); VAŘEKA, Josef – FROLEC, Václav, *Lidová architektura. Encyklopedie*, Jihlava 2007; KALÁB, Jiří, *Arkádové náspí v lidové architektuře Hané*, in: *Sborník Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Olomouci*, Olomouc 2011, s. 47–54; TICHÁK, Milan, *Vzpomínky na starou Olomouc a její předměstí*, Olomouc 2013, s. 277–280; VÁLKA, Miroslav, *Slohové ohlasy v lidové architektuře jako badatelský problém*, in: Roman Malach – Miroslav Válka (eds.), *Vesnická stavební kultura. Stavební materiál – domová dispozice – slohové ohlasy – dřevěné sakrální stavby*, Etnologické studie 18, Brno 2014, s. 145–153; KALÁB, Jiří, *Slohové ohlasy v architektuře hanáckých statků v 2. polovině 19. století*, in: Roman Malach – Miroslav Válka (eds.), *Vesnická stavební kultura. Stavební materiál – domová dispozice – slohové ohlasy – dřevěné sakrální stavby*, Etnologické studie 18, Brno 2014, s. 174–179. Prameny k obci se nacházejí ve fondech: SOKA Olomouc, *Archiv obce Nedvězí*, NAD 572, i. č. 15; i. č. 16, sig. II/2a; i. č. 22, sig. VI/2; i. č. 24, sig. VIII/5; *Archiv obce Nedvězí*, NAD 535, i. č. 45.

Písemnými prameny je obec Nedvězí (Medvězí, Nedvědče, Nedweis) ležící na staré sídelní půdě, poprvé bezpečně připomenuta roku 1234 v listině, již markrabě Přemysl potvrzuje a zvětšuje svobody a privilegia dříve poskytnutá jeho otcem Přemyslem Otakarem Metropolitní kapitule u svatého Václava v Olomouci.³ Metropolitní kapitula nejspíš přivtělila obec Nedvězí mezi své četné statky na Olomoucku na přelomu 12. a 13. století. Ve svazku s kapitulním majetkem zůstalo Nedvězí až do zrušení patrimoniální správy v roce 1850.⁴ Okolo roku 1399 bylo Nedvězí za válek mezi moravskými markrabaty Joštem a Prokopem téměř zničeno a vylidnilo se i za třicetileté války. Po odchodu Švédů z Olomouce roku 1650 musela kapitula ves znovu osadit německými hospodáři. Nedvězí pak spolu se sousedními obcemi Nemilany, Kyselovem, Slavonínem a Hněvotínem vytvořilo německý jazykový ostrov. Teprve ve dvacátých letech 20. století v obci Češi získali mírnou většinu. V roce 1946 bylo z obce odsunuto 104 Němců. Od 1. ledna 1975 se Nedvězí stalo jednou z mnoha místních částí Olomouce.

O velikosti obce a přibližném počtu obyvatel máme rámcovou představu od konce 16. století. Už kolem roku 1576 lze v Nedvězí doložit 19 statků a tento počet zůstal v zásadě zachován hluboko do 19. století. Nejstarší pozemková kniha *Nedweiser Grundbuch* na 879 stranách podrobně zachycuje proměny pozemkové držby v obci.⁵

Další informace přinášejí lánové rejstříky, které sloužily k určení daňového zatížení jednotlivých usedlostí.⁶ Vznikly v souvislosti s druhou lánovou vizitací, probíhající v letech 1669–1679, ale zahrnují i jména majitelů gruntů v roce 1657, kdy proběhla první lánová vizitace. V Nedvězí tehdy byly dva sedláci s výměrou půdy dva a půl čtvrtlánu, dva třičtvrtlánici, čtrnáct půlláníků a dva menší hospodáři. Ještě za sto let zůstal počet hospodářských usedlostí téměř stejný, když kolem roku 1775 bylo v obci devatenáct půlláníků a sedm domkářů.⁷ Teprve kolem roku 1780 došlo ke zvětšení vesnice výstavbou nových usedlostí. Roku 1837 bylo v obci 41 domů s 239 obyvateli, triviální škola, hospoda a třípatrová sýpka. Obecní samosprávu řídil rychtář a několik přísedících. V době zrušení

³ Viz CDM II, č. 254.

⁴ Řada písemných pramenů, které se týkají dějin obce, se proto nachází v rozsáhlém archivním fondu Metropolitní kapituly Olomouc v olomoucké pobočce Zemského archivu v Opavě. ZAO Olomouc, Metropolitní kapitula Olomouc, i. č. 579, sig. AIVd37; i. č. 2936, sig. EII12; i. č. 2936, sig. EII12; i. č. 3858, sig. G22/3; i. č. 3011, sig. EII55.

⁵ Gruntovní kniha (*Grundbuch Nedweiss*), 1619–1828, ZAO Olomouc, fond *Správa prebend kapituly Olomouc*, sig. 15960.

⁶ Lánové rejstříky – Olomoucká kapitula, 1669–1679, D 1, poř. č. 220, sig. 237, fol. 102–103.

⁷ Viz I. vojenské mapování – Morava, mapový list č. 39, 1763–1787, http://oldmaps.geolab.cz/map_viewer.pl?lang=cs&map_root=1vm&map_region=mo&map_list=m039 (vyhledáno 30. 5. 2018).

patrimoniální správy v polovině 19. století žilo v Nedvězí 258 obyvatel ve 44 domech. Značné škody hospodářským usedlostem přinášely časté požáry. Jen v 19. století je zaznamenáno šest velkých požárů. Tomu z roku 1807 padlo za obět 12 domů.

K výraznému rozvoji obce na přelomu 19. a 20. století došlo mimo jiné i v souvislosti s přeměnou kontribuční sýpky ve sladovnu (dnes Štúrova čp. 22). Třípatrová sýpka obdélného půdorysu, na indikační skice stabilního katastru z roku 1833 má číslo 62, sloužila jako depozit obilí pro celé panství.⁸ S výrobou sladu v Nedvězí započal roku 1874 Jan Knotek. Počet zaměstnanců nedvězské sladovny podle pramenů v té době nikdy nepřesáhl deset osob. Zastaralou a technicky nevyhovující firmu zakoupil roku 1930 zkušený podnikatel Julius Hirsch a ten ji ve třicátých letech 20. století přeměnil na prosperující závod. Obdélný areál sladovny měl tehdy několik budov, které obklopovaly prostorný dvůr, jak je patrné z reklamních a úředních materiálů firmy. V návaznosti na rozvoj sladovny zřejmě vznikla většina domů v ulicích Štúrova a Peckova. Dnes slouží značně přestavěný areál jako sídlo různých podnikatelských subjektů. Na bývalou sladovnu upomíná vysoký komín z režného cihelného zdiva a patrové provozní budovy s trojúhelnými štíty.⁹

Podle sčítání lidu bylo roku 1901 v Nedvězí celkem 340 obyvatel, z toho 277 Němců a 63 Čechů, využívajících 72 obytných domů, 39 zemědělských budov a 12 řemeslnických podniků. Hospodáři se zaměřovali mimo jiné na pěstování zeleniny, hlavně zelí, jímž zásobovali nedalekou Olomouc. Výraznějšímu růstu obce bránilo především špatné spojení s okolím. Teprve ve dvacátých letech 20. století nahradila často nesjízdné polní cesty nová okresní silnice ze Slavonína do Bystročic. Při ní pak postupně rostly patrové rodinné domy v Jilemnického ulici (přibližně v rozsahu domů čp. 73–140 a čp. 88–99). Další spojnici s Olomoucí pak vytvořila silnice, směřující na okraj obce, kde se napojila na silnici z Olomouce do Olšan u Prostějova. I kolem ní začala v první polovině 20. století postupně vyrůstat zástavba podélně řazených, přízemních či patrových rodinných domů (Jilemnického ulice čp. 92–97) Při stavbě této silnice zanikla roku 1925 polní kaple stávající na rozhraní katastru Nedvězí a Slavonína. V rámci této stavební akce zmizely i další drobné sakrální památky dotvářející původně barokní krajinu okolo obce, například i boží muka postavená

⁸ Stab. kat. – císařský otisk (pozn. 1), list č. 1943-1-001.

⁹ ZAO Olomouc, fond Krajská správa Olomouc, firemní agenda, Jd I 199, kart. 2; ZAO Olomouc, fond Obchodní živnostenská komora Olomouc, i. č. 4985, kart. 620; SOkA Olomouc, fond Okresní úřad Olomouc-venkov, sladovna v Nedvězí, i. č. 397, kart. 96; SOkA Olomouc, Archiv obce Nedvězí, NAD 572, i. č. 81, sig. VI/1a; TICHÁK, *Paměť olomouckých předměstí* (pozn. 2), s. 130–131; VIKTORÍK, Michael, Dvě kapitoly z dějin olomouckého sladovnického průmyslu, *Olomoucký archivní sborník* 2007, s. 106–114; idem, *Osudy olomouckých sladoven a sladovnických firem v kontextu vývoje sladovnického průmyslu (od 60. let 19. století do roku 1948)*, Olomouc 2007, s. 260–267; TICHÁK, *Vzpomínky na starou Olomouc* (pozn. 2), s. 278.

nad pohřebištěm lidských i zvířecích ostatků z doby epidemie cholery stávající při cestě mezi Nedvězím a Slavonínem. Naopak zde po roce 1908 vyrostl hřbitov (250 m od severovýchodní hranice zastavěného území obce při silnici na Slavonín). Do té doby pohřbívali obyvatelé Nedvězí na hřbitově při farním kostele sv. Ondřeje v nedalekém Slavoníně. Hřbitov vznikl na polní trati zvané *In der Breiten*. První pohřeb se konal v březnu roku 1909. Hlavní kříž s plastickým korpusem Krista a reliéfem Bolestné Panny Marie je datován rokem 1850. Je to kříž, který kdysi stával na cestě, po níž chodili nedvězští do kostela ve Slavoníně.¹⁰ Při silnici do Slavonína, naproti domu čp. 85 na Jilemnického ulici, je umístěn i pomník padlým z roku 1929.

Do období významného stavebního rozkvětu obce spadá i vybudování české školy. Patrová budova čp. 67 na Jilemnického ulici dnes slouží jako veřejná knihovna. Od roku 1919 měla česká menšina v obci svou školu, která začínala svůj provoz ještě v budově staré německé školy. Dne 25. ledna 1925 však začalo české vyučování v nově postavené škole. Jednopatrová stavba obdélného půdorysu se sedlovou střechou má hladkou fasádu zdobenou střídavými geometrickými a vegetabilními ornamenty. Prostory bývalých tříd osvětlují obdélníková okna.¹¹

Dominantou návsi i dnes zůstává kaple Nejsvětější Trojice. Už v nejstarších dobách však můžeme předpokládat existenci zvoničky neznámé podoby stojící na návsi. Na mapě obce, pořízené pro účely I. vojenského mapování okolo roku 1760, kaple v Nedvězí zachycena není. K její výstavbě mohlo pravděpodobně dojít okolo roku 1784, kdy se v písemných pramenech hovoří o rozšíření kaple, které lze interpretovat nejspíš jako přeměnění zvonice v nevelký sakrální objekt. Svou nynější podobu získala kaple kolem roku 1817, kdy byla stavba opatřena hranolovou věží. Půdorys kaple zachycený na mapě stabilního katastru z roku 1833 odpovídá jejímu dnešnímu hmotovému rozvržení.¹² Na katastru obce se nachází i další drobné sakrální památky, kromě několika křížů to jsou pilířová boží muka z pozdního 19. století při silnici do Slavonína asi 1 km od centra Nedvězí.¹³

¹⁰ SOkA Olomouc, *Archiv obce Nedvězí*, NAD 572, i. č. 23, sig. VIII/2; BLÁHA, Josef – KOLÁŘ, Bohumír – SPÁČIL, Vladimír et al., *Olomoucké hřbitovy a kolumbária*, Olomouc 2001, s. 94.

¹¹ SOkA Olomouc, *Archiv obce Nedvězí*, NAD 572, i. č. 263; TICHÁK, *Paměť olomouckých předměstí* (pozn. 2), s. 131.

¹² WOLNÝ, Gregor, *Kirchliche Topographie von Mähren, I. Band, Olmützer Erzdiöcese*, Brünn 1855, s. 318; DOSTÁL – ŘÍKOVSKÝ (pozn. 2), s. 275; KUX (pozn. 2), s. 629–630; MICHNA, Pavel – KONEČNÝ, Pavel, *Seznam nemovitých kulturních památek Olomouce*, Olomouc 1996, s. 103; TICHÁK, *Paměť olomouckých předměstí* (pozn. 2), s. 130; TICHÁK, *Vzpomínky na starou Olomouc* (pozn. 2), s. 278.

¹³ Viz MICHNA – KONEČNÝ (pozn. 12), s. 103.

Charakteristickým prvkem obce jsou budovy bývalých zemědělských usedlostí, které vytvářejí po obou stranách návsi (Jilemnického ulice) celistvou uliční frontu okapově orientovaných domů. Z jejich půdorysného zachycení na mapě stabilního katastru z roku 1833 vyplývá, že měly tehdy ještě většinou podobu trojkřídlého statku s dřevěnou stodolou na konci užitkové zahrady za domem.¹⁴ Tradiční dispozici složenou z obytných a hospodářských částí s arkádovým náspím okolo obdélného dvora si dosud nejlépe uchovaly domy v Jilemnického ulici čp. 12, 13, 14, 23 a 30. Usedlost v Jilemnického ulici čp. 12 patřila k největším nedvěžským statkům. Už v první polovině 19. století měla pro Nedvěž atypickou čtyřkřídlou dispozici, obklopující úzký obdélníkový dvůr. Čtvrtou stěnu, uzavírající dvůr, se studnou a hnojištěm zde netvořila zadní zeď sousedova hospodářského stavení, ale budova chlévů přiléhající k výměnku. Jeho rozsah je dobře patrný jak na mapě stabilního katastru, tak na nynějším průčelí, kde jej vymezují dvě okenní osy po stranách vjezdu. Z původní fasády, která patrně obsahovala některé z klasicistních výzdobných motivů, se dochovala podstřešní římsa zdobená zubořezem. Ve dvoře se pak nacházejí pozůstatky hospodářských budov z nepálených cihel včetně téměř intaktně dochovaného náspí, které náleží k jednomu z nejvýraznějších stavebních prvků hanáckého lidového domu.

Zápraží či náspí představuje otevřenou nebo zčásti uzavřenou chodbu spočívající na sloupech nebo pilířích. Obvykle vedla po celé délce dvorové části budovy nebo jen podél hospodářské části rolnické usedlosti. Východní část náspí hospodářského stavení domu čp. 12 je podepřena masivními zděnými sloupy s hrubě opracovanou rustikální hranolovou patkou a hlavicí. Takováto náspí vznikala ve druhé polovině 19. století v souvislosti se změnami ve stavební technologii. Jako jedna z mála má tato usedlost dochovanou i stodolu, která uzavírala zahradu na konci parcely. Na mapě stabilního katastru je vyobrazena ještě jako dřevěná budova obdélníkového půdorysu. Ve třicátých letech 20. století byla nahrazena stodolou kombinující režné zdivo cihelné a kamenné. Pálené cihly byly jako poměrně drahý materiál ponechávány v režné podobě, aby prezentovaly zámožnost stavebníka.¹⁵

Dva patrové domy na Jilemnického ulici čp. 13 a 14 představovaly v první polovině 19. století čtyřkřídlou usedlost, která zcela uzavírala podélný dvůr. Na konci parcely byla dřevěná obdélníková stodola. Pozůstatkem členění fasády obytného stavení z druhé poloviny 19. století je zubořezem zdobená podstřešní římsa domu čp. 14 v Jilemnického ulici.

¹⁴ Stab. kat. – císařský otisk (pozn. 1), list č. 1943-1-001 a 1943-1-002.

¹⁵ DOSTÁL – ŘÍKOVSKÝ (pozn. 2), s. 272; KUX (pozn. 2), s. 577; FROLEC, *Stodoly* (pozn. 2); POSPĚCH (pozn. 2), s. 39–44; VAŘEKA – FROLEC (pozn. 2), s. 350; KALÁB, Arkádové náspí (pozn. 2), s. 47–54; idem, *Slohové ohlasy* (pozn. 2), s. 175–176.

Hospodářská křídla s chlévy, stájemi a pícníkem byla zcela převrstvena moderní zástavbou. Na konci zahrady se však dochovala stodola ze smíšeného cihelného a kamenného režného zdiva, vystavěná nejspíš ve třicátých letech 20. století. Usedlost na Jilemnického ulici čp. 23 ve třicátých letech 19. století tvořila tři křídla zděných obytných a hospodářských budov uspořádaných okolo otevřeného dvora do podoby písmene U. Obytné stavení zůstalo ve hmotě zachováno, půdní polopatro, sloužící ke skladování obilí či sena bylo přeměněno na bydlení. Na konci užitkové zahrady pak stála dřevěná stodola. Ta byla v roce 1936 nahrazena stodolou z režného cihelného zdiva. Upomíná na to čtvercová deska s rytým letopočtem a jménem majitele usedlosti umístěná na průčelí stodoly. Ve stejné době bylo z režných cihel nově postaveno hospodářské křídlo s chlévy a stájemi, kolmo navazující na poměrně krátkou obytnou budovu obrácenou průčelím do návsi. Nahradilo nejspíš starší chlévy, postavené z nepálených hliněných cihel, tzv. vepřovic. Nové hospodářské stavení z režných cihel zůstalo dochováno v téměř původní podobě. Jeho západní vnější zeď z tvrdě pálených cihel je členěna cihlami okrové barvy, které vytvářejí rámy a stylizované zubořezy. Zadní část tohoto křídla a k němu kolmé třetí hospodářské stavení byly v druhé polovině 20. století zbourány a nahrazeny rodinným domem čp. 112 v Jilemnického ulici.

K nejlépe dochovaným trojkřídlým statkům v obci patří i stavení v Jilemnického ulici čp. 30 obrácené podélnou stranou do návsi s fasádou z režných tvrdě pálených cihel z druhé poloviny 19. století. Okna mají stlačený segmentový záklenek a segmentově vypjatou nadokenní římsu. Patro odděluje vyložená kordonová římsa, podstřešní římsu zdobí zubořez. Jednotný vzhled fasády poněkud narušila výměna oken v přízemí obytného stavení za okna tvarově odlišná a barevné omítnutí kolem okenních výklenků. Dobře zůstala zachována i obě křídla původně hospodářských budov stájí a chlévů adaptovaná na užitné a rekreační prostory. Okolo zatravněného dvora prochází náspí. Chodník, který vycházel ze síně obytného stavení, se táhne po celé délce budov chlévů, je vyvýšen nad terén dvora a kryt převislou střešou. Hlavní funkcí náspí byla pohodlná komunikace mezi obytnou a hospodářskou částí usedlosti i zahradou. U zadní stěny obytného křídla je dochováno dokonce arkádové náspí, jež je uplatněním klasicistního tvarosloví na neveřejném prostranství venkovského domu. Poněkud naivní použití pilířů nemělo primárně estetickou funkci, bylo druhotné, vynucené statickými důvody. Budovy chlévů bývaly v první polovině 19. století kryty lehkou, avšak velice hořlavou doškovou střešou. Přísnější požární předpisy přinutily majitele k výměně za nehořlavou krytinu, většinou břidlici a později pálené tašky, které příliš zatěžovaly krov, takže bylo nutné přesahující část střechy stabilizovat. Původně vodorovné trámy umístěné na pilířích byly časem nahrazovány obloukovitě klenutými pasy,

jako je to právě v případě usedlosti čp. 30. Na konci zahrady pak mělo stavení nejprve dřevěnou, později zděnou stodolu. Jejím pozůstatkem je patrně ohradní zídka parcely ze smíšeného zdiva. Režné cihly a kameny byly nejspíš druhotně použity ze zbořené stodoly, obdobné stodolám za usedlostmi čp. 12, 13 a 14.

Některé architektonické prvky i výzdobné motivy (fasády z tvrdě pálených režných cihel, hlavice pilastrů, zubořez, výplňová vjezdová vrata s redukováným klasicistním tvaroslovím, ploché maltové šambrány okolo oken atd.) z druhé poloviny 19. a první poloviny 20. století lze v různé míře dochování sledovat u domů v Jilemnického ulici čp. 2, 3, 4, 5, 6, 25, 26 a 34. Moderně upravená patrová stavení zachovávají základní hmotové rozvržení hanáckého trojkřídlého statku, jak je zachyceno už na půdorysu obce z roku 1833. Do návsi je dlouhou, okapní stranou otočen obytný dům, k němuž kolmo přiléhají hospodářské budovy stájí, chlévů a pícníků. Ty obklopují dvůr, sloužící původně jako hnojiště. Půdní polopatra obytných budov využívána pro skladování a sušení obilí byla ve druhé polovině 20. století upravena na bydlení. Hospodářské budovy jsou dnes většinou přeměněny na obytné a úložné prostory, dvůr slouží k rekreaci. Původně dlouhá parcela se zahradou uzavřená stodolou pak byla v řadě případů rozdělena a v zadní části na místě zbořené stodoly postupně vyrostly novostavby rodinných domů, jak je to dobře patrné v Rybníční (čp. 124, 132, 139, 142) a Prašné (čp. 133 a 159) ulici.

Zemědělské usedlosti prošly v souvislosti s radikální proměnou životního stylu koncem 20. a počátkem 21. století řadou dílčích úprav, které namnoze nenávratně znehodnotily jejich podobu. Jedním z příkladů nevhodné novodobé úpravy fasády je usedlost v Jilemnického ulici čp. 4. Z původně poměrně úzkého trojkřídlého statku je dnes v hmotě zachována pouze jeho obytná část, obrácená podélně do návsi. Na fasádě patrového obydlí se dochovala podstřešní římsa s motivem zubořezu, který je na obou protilehlých stranách zakončen kompozitní hlavicí. Ty jsou nejspíš pozůstatkem klasicistních pilastrů, které rámovaly původně bohatě zdobenou fasádu. Slohové ohlasy na Hané nejsou sice zdaleka tak výrazné jako v jižních Čechách, některé příklady však nalezneme i v obcích tohoto regionu.¹⁶ Původně nejspíš působivá fasáda byla v nedávné době velice necitlivě zjednodušena okny nevhodného tvaru i velikosti a především obdélným arkýřem nad vstupem, který osvětluje skleněné tvárnice. Ty vedle fragmentů pilastrů působí značně disonantně. Ráz venkovské zemědělské usedlosti je značně narušen i u usedlosti čp. 17, jejíž novodobá fasáda byla opatřena pohledově nevhodným kamenným obkladem.

¹⁶ VÁLKA (pozn. 2), s. 145–153; KALÁB, Slohové ohlasy (pozn. 2), s. 174–179.

Některé zemědělské usedlosti, zachycené v první polovině 19. století na mapě stabilního katastru, byly radikálně přestavěny nebo zcela zanikly. Na místě statku zde označeného čp. 1 (dnes Jilemnického ulice čp. 1) je plná zeď a novostavba rodinného domu. Pětici nevelkých obydlí domkářů, sousedících s potokem Romží, nahradila architektonicky nenáročná provozovna smíšeného zboží (Jilemnického ulice čp. 110), vystavěná ve druhé polovině 20. století. Další novostavby rodinných domů a užitkových budov z druhé poloviny 20. a počátku 21. století vyrostly na místě statků čp. 14, 15, 21, 23, 24, 25 (dnes Jilemnického ulice čp. 16, 17, 29, 31, 32 a 32, 33).

Trojkřídlé statky hospodářů doplňovaly v 19. století drobné usedlosti chalupníků v okrajových polohách obce (Neklanova ulice čp. 35, 36, 45, 50). Ty jsou dnes většinou přeměněny na rodinné domy nebo budovy občanské vybavenosti. Jen ojediněle se zachovala přízemní stavení z první poloviny 20. století jako je tomu v případě domu čp. 35 v Neklanově ulici, jehož okap zdobí bohatý vegetabilní dekor.

I přes blízkost velké městské aglomerace nedošlo během druhé poloviny 20. století v Nedvězí k podstatnému stavebnímu rozvoji, který by významněji narušil historický půdorys obce Nedvězí, jež si uchovává charakter hanácké zemědělské obce. Teprve po přelomu tisíciletí se Nedvězí v okrajových částech intravilánu, směrem k Olomouci (zejména ulice Kubisova, Rybniční, Větrná, V Polích a Kolmá), rozšiřuje výstavbou typových rodinných domů, které v mnoha případech necitlivě mění ráz obce i krajiny.